

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV

TEXT & IMAGE

ESSENTIAL PROBLEMS IN ART HISTORY

2023 2 (16)

ТЕКСТ І ОБРАЗ:
актуальні проблеми
історії мистецтва

txim.history.knu.ua
ISSN: 2519-4801

ТЕКСТ І ОБРАЗ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ МИСТЕЦТВА

науковий електронний журнал

2023, випуск 2 (16)

Засновник: Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Рік заснування: 2016

Галузь науки: історичні науки

Мови видання: українська, англійська.

Періодичність: двічі на рік

Редакційна колегія:

Геннадій Казакевич, д-р іст. наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна) – голова редакційної колегії

Петро Котляров, д-р іст. наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна) – заступник голови редакційної колегії

Ірина Адамська, канд. іст. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна) – відповідальний редактор

Стефанія Демчук, канд. іст. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна) – відповідальний редактор

Ілля Левченко, магістр історії мистецтв, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна) – випусковий редактор

Наталія Бурдо, канд. іст. наук, Інститут археології НАН України (Україна)

Михайло Відейко, д-р іст. наук, старший науковий співробітник, Київський університет імені Бориса Грінченка (Україна)

Володимир Дятлов, д-р іст. наук, професор, Чернігівський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Наталі-Сесіль Жіну, доктор філософії, старший викладач мистецтва та археології кельтів, Університет Париж IV Сорбонна (Франція)

Ростислав Конта, д-р іст. наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Олег Машевський, д-р іст. наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Антоній Мойсей, д-р іст. наук, професор, Буковинський державний медичний університет (Україна)

Педро Рейес Мойя-Малено, доктор філософії, Мадридський університет (Іспанія)

Анета Павловська, доктор габілітований, професор, Інститут історії мистецтв Лодзького університету (Польща)

Андрій Пучков, доктор мистецтвознавства, професор, Національна академія мистецтв України (Україна)

Метью Ремплі, доктор філософії, науковий співробітник, факультет мистецтв Університету Масарика (Чехія)

Сергій Рижов, канд. іст. наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Олександр Симоненко, д-р іст. наук, провідний науковий співробітник, Інститут археології НАН України (Україна)

Ігор Срібняк, д-р іст. наук, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка (Україна)

Максим Фомін, доктор філософії, старший викладач, Університет Ольстера (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії)

Арно Штроемер, доктор філософії, професор, Університет Зальцбурга (Австрія)

Дацін Янг, доктор філософії, професор, Університет Джорджа Вашингтона (США)

Адреса редакційної колегії: 01601, Україна, м. Київ, вул. Володимирська, 60, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, історичний факультет, кафедра історії мистецтв; тел. +380442393407; e-mail: arthistory@univ.net.ua

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Протокол №17 від 29 червня 2016 р. Журнал включено до переліку наукових фахових видань з історичних наук (Наказ МОН України №374 від 13.03.2017)

ISSN 2519-4801

TEXT AND IMAGE: ESSENTIAL PROBLEMS IN ART HISTORY

scientific electronic journal

2023, volume 2 (16)

Founder: Taras Shevchenko National University of Kyiv

Year of foundation: 2016

Field of study: History

Language of publishing: Ukrainian, English.

Frequency: twice a year

Editorial board:

Gennadii Kazakevych, Dr. of Sc., Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine) – editor-in-chief
Petro Kotliarov, Dr. of Sc., Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine) – deputy editor-in-chief
Iryna Adamska, PhD, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine) – executive editor
Stefaniia Demchuk, PhD, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine) – executive editor
Illia Levchenko, MA, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine) - managing editor
Natalia Burdo, PhD, Institute of Archaeology, National Academy of Sciences in Ukraine (Ukraine)
Volodymyr Dyatlov, Dr. of Sc., Professor, Taras Shevchenko National Pedagogical University of Chernihiv (Ukraine)
Maxim Fomin, PhD, Senior lecturer, University of Ulster (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland)
Nathalie-Cécile Ginoux, PhD, Maître de conférences en art et archéologie des mondes celtes, Université Paris-Sorbonne (Paris IV) (France)
Rostyslav Konta, Dr. of Sc., Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)
Oleg Mashevskiy, Dr. of Sc., Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)
Pedro Reyes Moya-Maleno, PhD, Universidad Complutense de Madrid (Spain)
Antoni Moysey, Dr. of Sc., Professor, Bukovinian State Medical University (Ukraine)
Aneta Pawłowska, Dr. Hab., Professor, Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Łódzkiego (Polska)
Andrii Puchkov, Dr. of Sc. Professor, National Academy of Arts of Ukraine (Ukraine)
Matthew Rampley, PhD, independent scientist-researcher, Faculty of Arts, Masaryk University (Czech Republic)
Sergei Ryzhov, PhD, Associate professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)
Ihor Sribnyak, Dr. of Sc., Professor, Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine)
Arno Strohmeier, PhD, Professor, University of Salzburg (Austria)
Oleksandr Symonenko, Dr. of Sc., Senior Researcher, Institute of Archaeology, National Academy of Sciences in Ukraine (Ukraine)
Mykhailo Videiko, Dr. of Sc., Senior Researcher, Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine)
Daqing Yang, PhD, Associate Professor, The George Washington University (U.S.A.)

Editorial board address: 01601, Ukraine, Kyiv, Str. Volodymyrska, 60, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Faculty of History, Art History department; tel. +380442393407; e-mail: arthistory@univ.net.ua

The journal is published by the authority of the Academic Senate of the Taras Shevchenko National University. Decision №17. June, 29, 2016.

The journal is included in the Ukrainian list of specialized scientific publications (Ministry of Education and Science of Ukraine, decision №374. March, 13, 2017)

ISSN 2519-4801

Image on the cover: Pierre Reymond workshop, "January" plate, around 1570-1580, The Bohdan and Varvara Khanenko National Museum of Arts, Kyiv, inv. 151 BR

DOI: 10.17721/2519-4801.2023.2

ЗМІСТ CONTENTS

SPECIAL ISSUE

- Apenko O.** «January» and «June» from the Khanenko Collection: a Broad Context Surrounding Small Plates
Апенко О. «Січень» та «Червень» із колекції Ханенків: широкий контекст довкола малих тарілок 6
- Казакевич О.** Стиль і смак епохи: меню як джерело дослідження гастрономічних практик та візуальної культури довгого дев'ятнадцятого століття
Kazakevych O. Style and Taste of the Era: Menus as a Source for Research on Gastronomic Practices and Visual Culture of the Long Nineteenth Century.....28
- Бабій Н.** Густативні образи Мирослава Яремака (на матеріалах перформансів)
Babii N. Gustatory images of Myroslav Yaremak (based on the materials of performances).....41
- Петренко-Лисак А.** Візуальний есей – «Їжа (до) останнього дня»
Petrenko-Lysak A. Visual essay – «Last day food».....54

ANCIENT, MEDIEVAL AND EARLY MODERN ART

- Федосєєв Н.** Секуляризація образу Аїда та підземного царства у Стародавній Греції на прикладі вазопису
Fiedosieiev N. Secularization of the image of Hades and the underworld in Ancient Greece through the example of vase painting 74

MODERN AND CONTEMPORARY ART

- Самчук Т.** Одна із бойчукістів. Джерела до біографії Катерини Бородіної
Samchuk T. One of the Boychukists. Sources to the biography of Kateryna Borodina.....99

PRESERVATION OF CULTURAL HERITAGE

- Zubar M., Afanasieva N.** The Voids of Mariupol's Memory
Зубар М., Афанасьєва Н. Пустоти пам'яті Маріуполя 103

SURVEYS AND REVIEWS

- Качковська Я.** Динаміка і діалектика: розкриття політики бієнале сучасного мистецтва (Kompatsiaris, P., 2017, The Politics of Contemporary Art Biennials: Spectacles of Critique, Theory and Art. New York: Routledge)
Kachkovska Y. Dynamics and Dialectics: Unraveling the Politics of the Contemporary Art biennale (Review on Kompatsiaris, P., 2017, The Politics of Contemporary Art Biennials: Spectacles of Critique, Theory and Art. New York: Routledge).....121

Демченко Д. «Ideology at Its Purest»: Чий модернізм? (Review on Akinsha, K., Denysova, K., Kashuba-Volvach, O. (eds.), 2022, In the Eye of the Storm: Modernism in Ukraine, 1900–1930s. London: Thames & Hudson Ltd.)	
Demchenko D. «Ideology at Its Purest»: Whose modernism? (Akinsha, K., Denysova, K., Kashuba-Volvach, O. (eds.), 2022, In the Eye of the Storm: Modernism in Ukraine, 1900–1930s. London: Thames & Hudson Ltd.).....	126
Казакевич Г. Етнографічна фотографія Йосипа Кордиша (1824-1896)	
Kazakevych G. Ethnographic Photography by Jozef Kordysz (1824-1896).....	133
Ярмоленко В. Безмежжя Федора Тетянича (Федір Тетянич. Фрипуля, 2021. Київ: Антиквар)	
Yarmolenko V. The infinity of Fedor Tetianych (Review on Fedir Tetianich. Frypulia, 2021. Kyiv: Antikvar).....	163

ОДНА ІЗ БОЙЧУКІСТІВ. ДЖЕРЕЛА ДО БІОГРАФІЇ КАТЕРИНИ БОРОДИНОЇ**Тарас Самчук*****One of the Boychukists. Sources to the biography of Kateryna Borodina******Taras Samchuk***

The present essay delves into the details of the biography of Kateryna Borodina, the Ukrainian artist and member of Mykhailo Boychuk's school of monumental painters. Due to Kateryna Borodina's untimely death, her biography has been distorted and filled with false facts, with Boychukists being blamed by supporters of socialist realism as representatives of formalistic art. The article reveals that Kateryna Borodina hailed from a noble family, and her father was a renowned railway engineer. Despite being an ethnic Russian, influenced by Mykhailo Boychuk and his creative circle, the artist began to identify herself as Ukrainian. This shift was evident in various questionnaires where she repeatedly stated her affiliation, and she also adopted the Ukrainian language in her everyday life. Archival materials cited in the article provide additional information about the artist's biography, including new details about her student years and the poor state of her health, ultimately leading to her premature death. The article includes illustrations such as childhood photos of the artist and two drawings currently known to belong to her friend Oksana Pavlenko. Despite Kateryna Borodina's participation in the Venice Biennale and widespread representation of her paintings at Ukrainian exhibitions in the late 1920s, only two of her works are known in Ukrainian museums today. The article introduces various documents shedding light on the artist's life, including her student archival file. Other documents depict the peculiarities of the everyday life of Ukrainian artists in the 1920s. The appendices of the essay contain nine letters from Kateryna Borodina to Oksana Pavlenko and Sofia Nalepynska-Boychuk, supplemented with comments.

Key words: *Kateryna Borodina, artist, the Boichukists, letters*

Наприкінці 1980-х років із забуття почали повертатися імена репресованих та заборонених українських митців. Трагічністю долі, серед інших, вирізнялися бойчукісти – група художників і художниць монументалістів, учнів і послідовників Михайла Львовича Бойчука. Частина з них у 1937 році засудили до розстрілу за сфабрикованим звинуваченням у причетності до «контрреволюційної націонал-фашистської організації», зокрема й самого Михайла Бойчука. Дехто потрапив до радянських таборів. Ті, хто уникнули репресій мусили терміново перелаштовуватися на роботу у єдиному правильному художньому жанрі – соціалістичному реалізмі.

Бойчукістів не тільки вбивали і переслідували, злочинна влада прагнула знищити, змити чи замалювати їхні монументальні настінні розписи та картини, а всі інші твори, які вціліли, заховати у спецфонди. У радянських словниках та енциклопедіях годі було знайти біографічну інформацію про величезну плеяду українських митців 1920-30-х років. Про декого з них навіть нині відомо вкрай мало. І хоча впродовж кількох останніх десятиліть українські дослідники багато надолужили, і вже зараз з'явилося значно більше фахової літератури щодо українського мистецтва 1920-30-х років, проте чимало митців досі мають дуже фрагментарні та малоінформативні біографії. До них належить, зокрема, бойчукістка Катерина Бородіна.

Наявні публікації подають вкрай коротку біографічну інформацію про художницю. Насамперед це перелік ключових дат життя та деталі щодо участі у виставках (Ріпко 1991, с. 48, Шмагало 2002, с. 23, Кравченко 2010, с. 124-125, Ковальська & Присталенко 2010, с. 115, Литвинець 2016, с. 257-258, Скрипник 2019, с. 153, Білик 2022, с. 207-209). Проте архівні та музейні розшуки можуть дати додаткову інформацію до біографії мисткині. Зокрема йдеться про більш детальний розгляд вже відомих дослідникам матеріалів: студентської особової справи Катерини Бородіної (ДАК, ф. Р-622, оп.1, спр. 90) чи її мальованого портрета авторства Оксани Павленко, який знаходиться в колекції Національного художнього музею України. Або ж про менш вивчені листи Катерини Бородіної до Оксани Павленко та Софії Налепинської-Бойчук, які проливають світло на подробиці життя художниці та деталі повсякдення українських митців 1920-х років (ЦДАМЛМ, ф. 356, оп. 1, спр. 159, спр. 388).

*Іл. 1. Олександр Бородін. Кін.
19 ст.*

Насамперед уточнимо інформацію про дату народження мисткині. У свідоцтві про народження Катерини Бородіної зазначається, що вона народилася 28 червня 1894 року (за ст. ст.) і була охрещена у Старокиївській Георгіївській церкві (ДАК, ф. Р-622, оп.1, спр. 90, арк. 21) (храм зруйнований у 1934 р.). Щоправда у 1920-х років художниця неодноразово зазначала 1895 як рік свого народження. Зараз важко пояснити мотиви, чому мисткиня вказувала помилкову дату, але очевидно, що ця неточність спричинила плутанину щодо дати її народження, які маємо у теперішніх публікаціях.

Також помилково вказувалося походження художниці. Все через критику бойчукістів середини 1930-х років. Тоді заступник народного комісара освіти УРСР Андрій Хвиля говорив: «Візьмемо, наприклад, таких, як Трубецька, Антонович, Львова, Бородіна, які були вичищені з образотворчого фронту. Трубецька, як відомо, була княжна, Антонович – жінка емігранта, Львова – домовласниця, Бородіна – дочка генерала і т. ін.» (Холостенко & Шапошніков 1934, с. 16). У своєму викриванні «неправильного» мистецтва Хвиля помилявся у багатьох деталях, зокрема щодо Бородіної.

*Іл. 2. Ніна і Катерина Бородіни.
Орієнтовно 1899 р.*

Катерина Бородіна народилася у заможній дворянській родині. Її батько Олександр Парфенійович Бородін був аж ніяк не генералом, а відомим інженером-залізничником, керівником Південно-Західної залізниці. У середині 1870-х років він приїхав на роботу до Києва, саме тоді, коли активно розвивався залізничний транспорт і суттєво долучився до розвитку залізниці на українських землях. У Києві родина жила за адресами вул. Терещенківська, 17 та вул. Фундуклеївська, 21, а також мала садибу в с. Заячківка Уманського повіту Київської губернії.

Катерина Бородіна не приховувала інформацію про батька і, наприклад, в студентській анкеті зазначала – «був інженером, вмер 1897 р.». Хоча тут також є помилка у датуванні. Олександр Бородін помер 26 березня 1898 року (за ст. ст.) від ускладнень нефриту та запалення легень. За два роки до цього родина переїхала до Санкт-Петербурга, однак похорон знаменитого інженера відбувався у Києві на

Аскольдовій могилі (ANON 1898, с. 2, ANON 1898 (1), с. 3). Вочевидь Київ мав особливе значення в житті Олександра Бородіна, тому він і заповів поховати його у місті над Дніпром. Показово, що пізніше про відомого інженера публікувалися статті у радянських енциклопедіях (Вавилов 1950, с. 293-294, Бажан 1977, с. 537), однак там було годі шукати найменшої згадки про дочку, художницю-бойчукістку.

Катерина Бородіна була не однією дитиною в родині, окрім неї ще була сестра-близнючка Ніна, та троє старших братів. У нащадків родини збереглося дитяче фото сестер, яке датується орієнтовно 1899 роком (Анненский 2007). Також вціліло декілька зображень матері художниці – Анни Володимирівни Бородіної (в дівочтві Долженкової), після смерті чоловіка саме не неї ліг обов'язок опіки над дітьми.

Про ранні роки життя Катерини Бородіної відомо мало. Спочатку вона навчалася у восьмирічній жіночій гімназії у Царському Селі. Очевидно, що потяг до мистецтва привів дівчину до школи при Імператорському товаристві заохочення мистецтв у Санкт-Петербурзі, де вона деякий час навчалася.

Упродовж 1914-1918 років Катерина Бородіна давала приватні уроки і мала випадкові заробітки. У 1917 році вона короткий час працювала у товаристві художників «Нова школа» професора Петербурзької академії мистецтв Дмитра Кардовського (ДАК, ф. Р-622, оп.1, спр. 90, арк. 2,3, 23).

Чому Катерина Бородіна вибрала Київ для подальшого навчання зараз важко відповісти. Можливо причиною цього рішення було те, що її старший брат Олександр мешкав у місті. Саме він влітку 1918 року надіслав лист до Української академії мистецтв з проханням відтермінувати вступні випробування для сестри, яка через хворобу не змогла вчасно приїхати до Києва (ДАК, ф. Р-622, оп.1, спр. 90, арк. 2).

Зрештою восени 1918 року Бородіна переїхала до Києва і стала вільнослухачкою Української академії мистецтв у майстерні професора Михайла Бойчука. У 1920 році молода художниця стала повноправною студенткою академії, згодом перейменованої в Інститут пластичного мистецтва, а з 1924 року – Київський художній інститут (КХІ).

Під час навчання Катерина Бородіна часто зіштовхувалася з матеріальними труднощами і неодноразово просила в адміністрації вузу звільнити її від плати за навчання. У студентській анкеті середини 1920-х років на питання: «Яким чином ви поповнюєте свій бюджет?» вона відповіла: «випадковим заробітком і систематичної голодовою». Серед випадкових професійних заробітків художниці була участь у розписі Луцьких казарм (1918), розписи пароплавів, плакатів і робота в Державних майстернях (ДАК, ф. Р-622, оп.1, спр. 90, арк. 5).

Незважаючи на матеріальні труднощі, навчання у майстерні Михайла Бойчука справило сильне враження на Катерину Бородіну не лише у мистецькому вимірі, а й загалом у світоглядному. Хоча художниця була етнічною росіяною, більшу частину свого життя прожила на території Росії, у російському культурному середовищі, однак у студентських анкетах середини 1920-х років, у графі національність, вона щоразу вказувала – українка. Вочевидь, тоді ж художниця почала спілкуватися українською в побуті, що підтверджує її листування.

Окрім авторитету Михайла Бойчука значний вплив на Катерину Бородіну мало оточення, зокрема її колеги по навчанню та роботі. З 1921 року паралельно з навчанням художниця

*Іл. 3. Анна Бородіна (Долженкова).
Кін. 19 ст.*

працювала у Межигірському художньо-керамічному технікумі, де у той час викладали інші бойчукісти: Василь Седляр, Оксана Павленко, Іван Падалка. Спочатку Катерина Бородіна займала у технікумі посаду робітниці, згодом викладала малювання та німецьку мову. Додатково мисткиня деякий час завідувала книгозбірнею навчального закладу. Паралельно з навчанням в інституті та роботою, художниця брала участь у розписах павільйону Української РСР на I Всеукраїнській кустарно-промисловій виставці в Москві (1923).

Разом з іншими бойчукістами у 1925 році Катерина Бородіна вступила в Асоціацію революційного мистецтва України (АРМУ). А вже наступного року закінчила КХІ з дипломною роботою у галузі монументального мистецтва «Культурна праця робітників-шефів на селі» для розпису клубу.

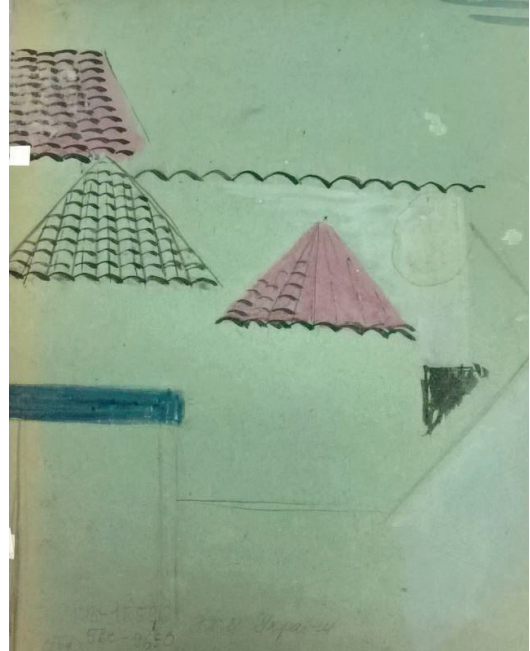
Іл. 4. У сільраді. 1927. Полотно, темпера. 133Х210 см. Національний художній музей України (НХМУ).
Інв. № жс-2508

У 1927 році роботи художниці «Портрет жінки-члена сільради», «На заводі», «Портрет старої жінки» експонувалися на Першій всеукраїнській виставці АРМУ (Анон 1927, с. 11). У 1928 році картина Катерини Бородіної «Селянка» (італ. — Contadina) виставлялася на 16-му Венеційському бієнале (Анон 1928, р. 161).

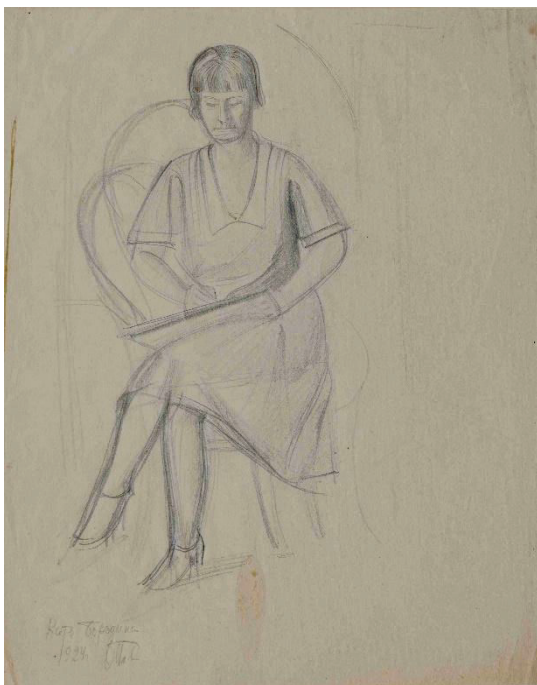
Складні післявоєнні, післяреволюційні роки негативно позначилися на здоров'ї молодої художниці, у листах вона згадувала про часті хвороби. Очевидно, що вкрай поганий стан здоров'я художниці призвів до передчасної смерті у 1928 році.

Із творчої спадщини Катерини Бородіної нині відомо про 2 роботи, обидві зберігаються у Національному художньому музеї України. Перша – це картина «У сільраді» або «Засідання сільради» написана орієнтовно у середині 1920-х років. Роботу прийнято датувати 1927 роком на підставі каталогу виставки «10 років жовтня», однак, ймовірно, що вона була створена раніше. В основі сюжету роботи епізод із засідання сільської ради. Очевидно, що ідея картини у Катерини Бородіної з'явилася під час роботи в Межигірському художньо-керамічному

технікумі, коли вона змогла познайомитися з післяреволюційним життям українського села. Подібні сюжети знаходимо у творчості Оксани Павленко, подруги художниці, яка була депутатом сільради села Нові Петрівці, на території якого знаходився Межигірський технікум. Картина тяжіє до монументального мистецтва, їй притаманна площинність зображення, простота ліній і кольорів.

Іл. 6. Яблуня (праворуч зворот рисунка). 1926-1928. Папір тонований. Темпера, олівець. 28,9X22 см. НХМУ. Інв. № грс-9690

Іл. 7. Павленко О. Катря Бородина. 1924. Папір, графітовий олівець. 29X23 см. НХМУ. Інв. № грс-8260

Іл. 8. Павленко О. Портрет Каті Бородіної. 1930-ті. Кальковий папір, акварель, олівець. 20X16 см.

Grynyov Art Collection

<http://grynyov.art/artwork/portret-kati-borodinoyi/#/>

Другою збереженою роботою художниці є рисунок невеликого розміру «Яблуна», датований 1926-1928 роками. Твір скоріше є замальовкою чи ескізом до якоїсь більшої роботи.

Серед інших джерел щодо біографії художниці до наших днів збереглися два рисунки Оксани Павленко – портрети Катерини Бородіної. Один у колекції НХМУ, а інший потрапив до приватної збірки.

Додаток.

Листи Катерини Бородіної до Оксани Павленко та Софії Налепинської Бойчук

У архівному фонді Оксани Павленко, який нині зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтв України (далі – ЦДАМЛМ України), є 8 листів Катерини Бородіної до Оксани Павленко та 1 лист Катерини Бородіної до Софії Налепинської Бойчук. Більшість листів недатована, але з контексту можна зрозуміти, що це приблизно середина 1920-х років. На одному з листів є пізніший напис – «26 г.», а від іншого зберігся конверт з поштовим штампом і датою – «23.01.27». Листи не нумеровані та, вочевидь, складені у довільному порядку і не мають хронологічної послідовності. Тому у публікації подана умовна нумерація листів, згідно їх розташування в архівній справі.

Листи написані українською мовою та є яскравим прикладом українського мовлення 1920-х років. Для передачі колориту мови збережено оригінальний правопис і лексику. У листах міститься опис різних подробиць повсякденного життя художниці (побуту, творчості тощо), зокрема розкриті деталі поїздки Катерини Бородіної в Крим на лікування. Художниця часто описує стан здоров'я та вирішення різних фінансових та побутових питань. Текст листів супроводжується коментарями для кращого розуміння деталей та контексту творчого життя України 1920-х років.

Листи Катерини Бородіної до Оксани Павленко // ЦДАМЛМ України. Ф. 356. Оп. 1. Спр. 159. 12 Арк.

1.

Оксано!¹

Одержала гроши від тебе, щиро дякую. Тільки ти мені забагато прислала. Не розумію як ти порохувалась с хазяйкою? Я ж тобі та хазяйці разом була винна 28 к., а ти якимсь чином взяла у мене тільки 15 к. А на які ж гроши ти поїхала?

Тут мені дуже гарно. Я дуже високо під самим шоссе і прямо під Ай Петрі. К морю не хожу зовсім, бо не маю ходити, мені цікавіше лазити ще вище в сосновий ліс під скелями. Пляжитись мені заборонено зовсім. Москіти ура, ура, ура!!! мене зовсім не чипають (може вони ще не знають що я тут). Останні дні стало дуже жарко. Годують мене добре. Таня каже ніби я вже трошечки поправилась. Вторично я ще не важилась так не знаю чи фунти набавляються чи ні. Почуваю себе досить добре, тільки то не зовсім благополучно. Публіка ту дуже не цікава і що возмутительно все Москва, Москва, Ленинград, а з України майже нікого нема. Москва страшенно прожорлива і з'їдає майже всі місця. Є тут тільки один цікавий маестро, який працював разом з Татліном і Малевичем, супрематист лефовець² (здається Клич³). Знає мільон анекдотів за Татліна, в балачках досить цікавий, але коли я побачила його рисунки з натури, пейзажі тощо, то його безпорадність мене перелякала, проте знає дуже добре усе за усякі

¹ У верхній частині листа, вочевидь, пізніший підпис олівцем Оксани Павленко: «Катря? 19/IV 26 г.»

² «ЛЕФ» («Левый фронт искусства») - літературно-художнє об'єднання, яке існувало впродовж 1922-1929 рр. в Москві та кількох інших містах СРСР

³ Нерозбірливо

треугольники, квадратики и т. д. Захоплюється раннім середньовіччям, але як підійти до нього та використати для себе не знає.

Трохи рисую. Тут є багато цікавого, на жаль, тільки нема жирних крашених жінок за які я мріяла. От написала тобі усе за себе, я як ти себе почуваєш? Як доїхала, мабуть, уся поправка вже сплила з тебе.

Тепер маленька просьба до тебе. Добре було б якби гроши на дорогу я могла б получить числа коло 20-го (не знаю чи це можливо). Справа в тім, що квитки тут і в автомобілі і в потягу треба замовляти за десять днів тоді же і платити. Мене лякають ніби в цей час буде їхати дуже багато людей і якщо я не замовлю наперед, то не виїду, не знаю чи то так? Напиши мені як тобі було? Ще у мене буде один несподіваний расход. Тут такі правила, що я обов'язково мушу оплатити до кінця свою путівку, незалежно від того чи я використаю її для себе чи ні. Тому хоч і виїду 30-го, а заплатити я все їдно мушу по 6-е, виходить місяць і три дні, шість зайвих карбованців (приїхала 2-го). Якщо зможеш їх де-небудь дістати для мене то буде добре (якщо моїх грошей не хватить).

Ще якщо будеш писати мені напиши чи взяти книги з переплету; спитай у Зіни, бо я за них трохи хвилююся. Вітаю дуже Софію Олександровну⁴; скоро буду їй писати; через три дні.

Таня помоему дуже поправилась (порівнюючи з весною). До моєї адреси ще треба додавати «Хаста-Ага»⁵ (Кореиз. Всерабис. Хаста-Ага). Чекаю від тебе хоч малесенького листа. Напиши як себе почуваєш, що у нас нового і коли Виставка.

К.Б.

2.

Оксано!

Треба щоб ти обов'язково приїхала в Київ в понеділок. В понеділок буде диспут, у вівторок виставка закривається, а перед закриттям має бути журі з «строжайшим отбором річей на Всеукр. виставку». Так пропонують москвичи, ти розумієш, що то для нас значить! Соф. Ол.⁶ каже, що їй буде важко самій.

Катря Б.

(Катря Бородіна) 1927 28 января⁷

3.

Люба Оксано!

Мені дуже цікаво було б знати, що робиться в Межигір'ї, в Києві, як пройшов захист дипломних робіт і т. н. Мабуть, за цей час не трапилося нічого нового навіть певно що так, але мені здається, що я вже страшенно давно виїхала, не знаю чи ти одержала мого першого листа, що я тобі написала зразу як приїхала сюди.

Мені цікаво чи ти їдеш кудись чи ти зробила щось нове в майстерні, як ти себе почуваєш і як Василь⁸? Що робить Сашко⁹, чи багато він натворив геніальних картин, що балакають за війну, тут правда, газети ми читаємо, але мабуть у вас більш відомо. Як Софія Олександровна? Перекажуй їм, що в цьому році тут можна мати кімнату дуже дешево (Крим на пів порожній з Ленінграда і Москви їдуть мало бояться війни) за 25-30 карб. Що ж тобі написати за себе? Хоч тут і дуже гарно, але здається я все ж таки буду рада коли повернуся. Почуваю себе краще і дуже хочеться щось робити. Перші два тижня були досить невдалі. Я

⁴ Софія Олександрівна Налепинська-Бойчук – українська художниця-графік

⁵ Колишня садиба родини Трубецьких, яка розташовувалася на південному березі Криму

⁶ Софія Олександрівна Налепинська-Бойчук

⁷ Пізніший підпис, вочевидь, зроблений Оксаною Павленко.

⁸ Василь Седляр – український художник, графік, критик, педагог.

⁹ Можливо Олександр Мизін – український радянський живописець, графік, педагог.

попала на пору, дім відпочинку, що стоїть коло моря, там було дуже неспокійно і я і не досипала. З одного боку і їжа мені в прок не йшла, бо весь час хворіла шлунком. За перші два тижня я прибавила фунт. Тут на Хасті¹⁰ мені краще. Тут і спокійніше і повітря далеко краще, і жарко ніколи не буває і я певно що тут мушу добре поправитися. Більш мені нічого за себе писати. Рисувати нічого не рисую, бо загубила перишко як раз тоді як нагледіла багато цікавого і як трошечки пристосувалася як ним робити на мене напала велика охота ним робить і я тому зараз з приводу його зникнення впала в такий сум, що на олівець не хочу і дивитися і шукаю собі інших розваг.

Люди тут нецікаві. Всіх цих естрадних, оперних артистів і артисток ненавижу. Трудно уявити собі щось нудніше. Взагалі все що їде з Москви часто буває просто гідке і мало походить на людину. Інородці, яких у цьому році більше, приємно вражають у порівненні з ними.

Поки що вітаю всіх. З грошима в мене справа обстоїть так: Уплачено в мене за 6 тижнів і залишається ще 8 карб., з яких частину прийде віддати дантисту, бо дуже розболівся зуб. Треба мені ще на дорогу карб. 30. Замовляти квіток я мушу за 10 днів, тому гроші треба мені 25-го. Якщо к 25-му гроші прислать трудно, то напиши. Я може як-небудь умовлюся с завдомом і позичу у нього, а перед відїздом віддам. Цілую Катря Б.

4.

Люба Оксано!

Що ж тобі писати? Ту дуже рано, ще зовсім не жарко і москітів немає, я тебе згадую і жалкую що тебе тут немає!

У мене вже з'явився такий апетит, що я з'їдаю усе що дають і не помічаю коли та як і взагалі почуваю себе далеко краще ніж у Києві. Публіка тут дуже нудна, але є один артист з Березія, приємно, що українець і цікавіший за других, знає Василя¹¹.

На жаль, ми попали на нижню дачу, бо верхня ще в ремонті, а тут повітря якесь сире, не гірське, але з 5-го я здається переїду на гору.

Більше мені писати тобі нічого, бо я всього тут тільки третій день.

Як будеш мені писати, то обов'язково напиши як пройшов захист дипломних робіт, чи ти їдеш кудись лікуватися? Обов'язково їдь, бо зимою може бути погано. Мені приємно, що я так раптом виїхала не заїзжаючи до Межигір'я. Щось мені пригадується ніби я відомости за II курс дала не повні, а можуть вони зараз потрібні. Після того як я їх подала ще мені здавали роботи: Даник – слабо задовольняє, Яцуріна – так само і Либа – здається добре, в тих же відомостях я не пригадую чи я пререправила Гейлеру¹² слабо задовольн. на добре. Я стараюсь як можна краще поправлятися і все роблю для цього що можна, бо мені дуже хочеться робити. Ну поки що вітаю тебе і всіх. Як будеш мені писати так пришли адресу Віри Філянської¹³, якщо не забудеш, а то мені дуже неріємно, що я їй не відповіла. Вона працює у Кузнецова в Тверській губ. Да ще будь ласка подивись, щоб моя картина стояла б спиною до сонця, бо я її малювала чорт знає якими колорами не виключаючи і анілінових і боюся, щоб вона не вицвіла зовсім до мого приїзду.

Посилаю тобі вирізку з газ. Правда може відносно викладання чужоземних мов; може ти то читала, а може і ні.

Думаю, щоб мабуть у Києві холодно, бо в Криму щось прохладно, хоч сонце і пече вже добре. Квітів тут гарно¹⁴ багато; все цвіте.

¹⁰ Хаста-Ага

¹¹ Вочевидь йдеться про Василя Седляра

¹² Всі прізвища написані нерозбірливо – подається варіант прочитання автора

¹³ Віра Філянська – художниця-керамістка, скульпторка, випускниця Межигірського керамічного технікуму.

¹⁴ Нерозбірливо, варіант прочитання автора

Цілую!

Катря Б.

Я вже думаю: от якби раптом ще хтось приїхав, бо мені трошечки скучно.

5.

Оксано!

По перше до побачення; хтіла дуже усе ще раз до тебе зайти, щоб послухати ще що-небудь за Москву, але мені дуже важко ходити по сходах і я так і не зібралася. Того вітай і цілуй від мене; передаю їм листа З. Терешко.

Як будеш у Софії Олекс.¹⁵, то запитай її чи не загубився мій рецепт, що я його передала через О. Черенову в той самий день як ти приїхала до Києва Оля передала його з листом Мих. Львовичу¹⁶, тому я і боюся. Я трохи за цей рецепт хвилююся, бо мені без нього погано. Скажи також С.О.¹⁷ я прошу вибачення, що я її турбую, то в остатний раз, буду незабаром в Києві і влаштуюся инакше.

Вітаю тебе; бажаю всього кращого.

Катря

6.

Люба Оксано!

Вибачь, що я буду знов тебе турбувати. Я посилаю тобі довіреність на гроші, а ти може їх одержиш і пошлеш по адресі: Святошино. Межигорская у. № 29 дача Скуловых для мене. Навіть можеш, щоб тобі було б менше клопіту передать їх Миколі Миколаєвичу і попросити його переслати. Хтось мені сказав, що ти ніби послала їх в санаторію, так в такому разі дай мені знать, бо я тоді напишу їм, щоб вони мені переслали. Потім, будь ласка, запитай Василя¹⁸ чи не треба мені послати заяву, щоб мені продовжили відпуск. Як же ти живеш, чи добре поправляєшся? В Чернігові є інститут імені Воровського для лікування нервових хвороб і серця (фізичними методами). Всі кажуть, що дуже гарний і коштує там лікування 100 крб. в місяць, (так мені переказували принаймні) то здається дешевше як в Києві. Стоїть він против музею в якому зараз зосереджено всі музейні цінності Чернігова. Бувший музей Тарновського стоїть порожній. Може б ти туди поїхала. Тільки легені для цього мусять бути зовсім здорові, власно кажучи не повинно бути активно процесу, бо ті методи, що там вживаються шкідливо впливають на твс¹⁹. Вітаю тебе, Василя і всіх; мені не повезло. Чернігівська тубамбулаторія то одна пакость, срам і стид, а ще цього стоїть в старому місці і я там захворіла так на малярію, якої в цьому році в Чернігові епідемія, що мені довелося виїхати. Приїхала в Київ зовсім хвора, але зараз в Святошині мені одразу зробилося далеко краще.

К. Бородіна

7.

Оксано!

На жаль в мене дуже багато до тебе різних прохань, хоч і не хочеться тебе турбувати, але я приїхати сама не можу і тому доводиться до тебе звертатися.

Здається я їду в Крим в дім відпочинку з ризиком, що мене звідтам викинуть, бо по стану мого здоров'я вони не мають права мене приймати, але я думаю, що на місці воно якось уладиться. В зв'язку з цим мені треба, щоб хтось привіз мені речі з Межигір'я, і тебе доведеться прохати це улаштувати. Може ти складеш все в корзину. Треба мені такі речі: всі чисті сорочки,

¹⁵ Налепинській-Бойчук

¹⁶ Михайло Львович Бойчук – український художник-монументаліст.

¹⁷ Софія Олександрівна Налепинська-Бойчук

¹⁸ Василь Седляр

¹⁹ Застаріле скорочення для позначення туберкульозу

які є (лежать в корзині), 2 плаття, одно у монашки Дуни портнихи, друге сіре з червоним пояском чи в корзині чи десь валяється в хаті, плед, подушку, одну простиню, носові хустки (в корзині), ночну сорочку одну цілу, а другу подерту (тоже в корзині), 1 пара штанів (в корзині), 1 рушник грязний десь в хаті, тряпочки з сірого полотна в корзині між білизнаю, кримския туфли (обов'язково) і десь в хаті ж валяються білі чулки може під подушкою; да ще купальний костюм мій як то він у тебе, бо я не знаю де він. Веревка, щоб перев'язати корзину десь в мене ж, але я не пригадаю, де саме, здається вона просто на спинке кровати, а якщо там немає, то певно під ліжком в тому ящику, де горщик з ґрунтом.

Не думай, що я лінуюсь сама приїхати, але лікар не дозволяє, Софія Олекс.²⁰ не випускає мене нікуди, мені дуже дуже прикро, що причиняю їй і другим людям стільки турбот, бо вона весь день тільки бігає, то по моїм, то по своїм справам. Да ще вкинь в корзину ножниці. Мило, щіточку для ногтей і ту в'язану перчатку, що я нею умиваюсь, висить над умивальником. Ще я тобі прикладаю довіреність на одержання зарплатні, візьми собі з них 11 крб., що я тобі винна, а решту пришли мені. Пришли ще мені обов'язково книжечку Оствальда «Основи физической химии», лежить на столі, чорна. Пришли обов'язково, якщо не пришлеш, то я так огорчусь, що мені зробиться гірше. Мені треба багато лежать, а всякої дрянні я читати не в стані.

Якщо я їхатиму в Крим, це питання ще остаточно не вирішено, то мушу виїхати 13-го, так що речі можна привезти коло 12-го. Якби була якась зміна я тебе сповіщу. Да ще поклади в корзину чи теплу мою хустку (здається вона в корзині) чи яку-небудь мою стару кофту – порийся в моїх річах, щоб я могла одягти її під пальто, бо як їхати автомобилем, то може бути холодно. Зайві речі з моєї корзини можеш витягти і загорнути їх в яку-небудь простиню. Вас. Циндря²¹ завіз другу мою корзину.

З других прохань у мене є таке:

1) Отдай Євламπίї 1 карб., що я їй винна, він лежить в ночному столику і хай вона наведе порядки в хаті вильє молоко з глечика і воду з ведра.

2) Забери у Мусієнко книжку «Der Holzschnitt», я йому дала на пару днів і боюся, що він її затаскає.

3) Журнали в нас передплачені такі:

1) Tonindustrie-Zeitung, Keramische Rundschau, Журнал химической промышленности, Kunst und Kunstgewerbe, Kunstkeramik, Farbe und Form, Clarte, Cahier d'arts²² (ні одного номера ще не отримали), Строительная промышленность, її можна на далі не виписувати, бо її випикує профком. Російські журнали найкраще передплачувати на головній пошті, закордонні можна через банк, але це складна історія без клопиту його можна проробити через книгоспілку на Крещатику, знаєш у того чорного жулика.

Скажи Маричевському, або як його немає Гаркушенко, хай він забере в мене з хати свою лампу, бо в моїй відсутності вона може десь підти мандрувати. Хату мою може одімкнути Лукаш у нього є такий ключ, що одмикає. Да ще вкинь в корзину мій олівець жовтий.

Ось скільки із-за мене всім клопиту, але я вже рішила робити все як мені кажуть, щоб не було ще більш. Поки що вітаю і пробачь за турботи. В Криму я буду місяць. Книжки я думаю можна переплетать, коли приїду, бо без мене ніхто не знає, що переплетать і лежать в шафі не розібрані.

8.

Оксано!

Я поїхала до Києва в справі з лікування. Якщо виявиться, що лікуватись такі що треба, напишу заяву до правл. технікуму і представлю свідоцтво. Пропускаю завтра лекцію, бо якщо

²⁰ Софія Олександрівна Налепинська-Бойчук

²¹ Василь Циндря – випускник Межигірського художньо-керамічного технікуму

²² Назви журналів написані нерозбірливо

я почну лікуватися з п'ятниці, то пропущу лекції тільки на одному тижні, якщо пізніше, то на двох. Німецька ж мова з першим курсом на цьому тижню у мене вже була (по старому розкладу) таким чином великої шкоди не буде, від того, що мене в п'ятницю не буде.

Катря.

Лист Катерини Бородіної до Софії Налепинської-Бойчук // ЦДАМЛМ України. Ф. 356. Оп. 1. Спр. 388. 1 Арк.

Дорога Софія Олександрівна!

Мені дуже вас шкода, що вам знов така тревога з Петрусем²³. Надіюсь, що вже йому краще. Відносно грошей я чекаю, коли одержу утримання (це повинно бути цими днями) і тоді зразу вам передам. Мені дуже прикро, що я не можу цього зробити зразу, але тут у мене грошей оказалось зовсім мало і я вже встигла їх витратити до того як одержала вашого листа. Дуже мені це непріємно. В неділю приїду складати зачоти і певно привезу з собою гроши.

К. Бородіна

Список джерел та літератури

- ANON, 1898, А. П. Бородин (Некролог), *Киевлянин*, 86, 2.
- ANON, 1898 (1), Погребение тела А. П. Бородина, *Киевлянин*, 93, 3.
- ANON, 1927, *Перша всеукраїнська виставка Асоціації Революційного Мистецтва України «АРМУ»*. Харків.
- ANON, 1928, *XVI La Biennale. Catalogo Ufficiale illustrato*. Venezia.
- АННЕНСКИЙ, И., 2007, Письма 1879-1905, Переписка с Анной Владимировной Бородиной. Режим доступу: <http://annensky.lib.ru/pism/borodina1899-1901.htm>. [Дата звернення: 08.05.2023].
- БАЖАН, М. [гол. ред.], 1977, Українська радянська енциклопедія. Т.1. Київ: УРЕ.
- БІЛИК, О. [авт. вст. ст.], 2022, *Михайло Бойчук і бойчукісти* [Електронний ресурс]: біобібліограф. довід. Київ: Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого.
- ВАВИЛОВ, Н. [гл. ред.], 1950, Бородин Александр Парфеньевич, Большая советская энциклопедия. Т.5. Москва: Советская энциклопедия.
- Державний архів м. Києва (ДАК), ф Р-622, оп.1, спр. 90, 24 арк.
- КОВАЛЬСЬКА, Л. & ПРИСТАЛЕНКО, Н., 2010, *Михайло Бойчук та його школа монументального мистецтва*. Альбом. Хмельницький: Галерея.
- КРАВЧЕНКО, Я., 2010, *Школа Михайла Бойчука. Тридцять сім імен*. Київ: Оранта.
- ЛИТВИНЕЦЬ, Ю. [авт.-упор.], 2016, Спецфонд 1937-1939 років. З колекції НХМУ: каталог. Київ: Фенікс.
- РІПКО, О., 1991, *Бойчук і бойчукісти, бойчукізм. Каталог виставки*. Львів.
- СКРИПНИК, Г. [гол. ред.], 2019, *Словник художників України*. Біобібліографічний довідник. Кн. 1. Київ: видавництво ІМФЕ.
- ХОЛОСТЕНКО, Є. & ШАПОШНИКОВ, М. [ред.], 1934, *До перебудови образотворчого фронту. Стенограми доповідей й виступів на першому пленумі Оргбюро Спілки Радянських художників і скульпторів УСРР. 27-XI-2-XII-33 р.* Київ.
- ЦДАМЛМ України. Ф. 356. Оп. 1. Спр. 388. 1 арк.
- ЦДАМЛМ України. Ф. 356. Оп. 1. Спр.159. 12 арк.

²³ Петро Бойчук – син Михайла Бойчука та Софії Налепинської-Бойчук

ШМАГАЛО, Р., 2002, *Словник митців-педагогів України та з України в світі. 1850-1950*. Львів: українські технології.

References

- ANON, 1898, A. P. Borodin (Nekroloh), *Kiievlianin*, 86, 2.
- ANON, 1898 (1), Pohrebieniye tela A. P. Borodina, *Kiievlianin*, 93, 3.
- ANON, 1927, *Persha vseukrainska vystavka Asotsiatsii Revoliutsiinoho Mystetstva Ukrainy «ARMU»*. [The first All-Ukrainian exhibition of the Association of Revolutionary Art of Ukraine] Харків, 1927. С. 11
- ANON, 1928, *XVI La Biennale. Catalogo Ufficiale illustrato*. Venezia
- ANNENSKIY, I., 2007, Pisma 1879-1905, Perepiska s Annoi Vladimirovnoi Borodinoi [Letters 1879-1905, Correspondence with Anna Vladimirovna Borodina]. Available from: <http://annensky.lib.ru/pism/borodina1899-1901.htm>. [Accessed: 8th May 2023].
- BAZHAN, M. (Ed.), 1977, *Ukrainska radianska entsyklopedia*. T. 1. Kyiv. URE.
- BILYK, O. (ed.), 2022, *Mykhailo Boichuk i boichukisty: biobliohrafichnyi dovidnyk* [Mykhailo Boychuk and the Boychukists biobibliographic directory]. Kyiv: Nats. b-ka Ukrainy im. Yaroslava Mudroho.
- VAVILOV, N. (Ed.), 1950, Borodin Aleksandr Parfenyevich, *Bolshaia sovetskaia entsyklopedia*. T.5. Moskva: Sovetskaia entsyklopedia.
- Derzhavnyi arkhiv m. Kyieva [State Archives in the City of Kyiv], Fond. P-622. Op. 1. Spr. 90. 24 Ark.
- KOVALSKA, L. & PRYSTALENKO, N., 2010, *Mykhailo Boichuk ta yoho shkola monumentalnoho mystetstva* [Mykhailo Boychuk and his school of monumental art. Album]. Khmelnytskyi: Halereia.
- KRAVCHENKO, Ya., 2010, *Shkola Mykhaila Boichuka. Trydtsiat sim imen* [School of Mykhailo Boychuk. Thirty-seven names]. Kyiv: Oranta.
- LYTVYNETS, Yu. (Ed.), 2016, Spetsfond 1937-1939 rokiv. Z koleksii NKHMU: kataloh. Kyiv: Feniks.
- RIPKO, O., 1991, *Boichuk i boichukisty, boichukizm. Kataloh vystavky*. Lviv.
- SKRYPNYK, H. (Ed.), 2019, *Slovnyk khudozhnykiv Ukrainy*. Biobliohrafichnyi dovidnyk [Dictionary of artists of Ukraine. Biobibliographic directory]. Kn.1. Kyiv: vydavnytstvo IMFE.
- KHOLOSTENKO, Ye. & SHAPOSHNIKOV, M. (ed.), 1934, *Do perebudovy obrazotvorchoho frontu. Stenohramy dopovidey i vystupiv na pershomu plenumi Orgbiuro Spilky Rydianskykh khudozhnykiv i skulptoriv USRR. 27-XI-2-XII-33 r.* Kyiv.
- Tsentrалnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstv Ukrainy [Central State Archives Museum of Literature and Arts of Ukraine]. Fond. 356. Op. 1. Spr. 388. 1 Ark.
- Tsentrалnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstv Ukrainy [Central State Archives Museum of Literature and Arts of Ukraine]. Fond. 356. Op. 1. Spr. 159. 12 Ark.
- SHMAHALO, R., 2002, *Slovnyk mytsiv-pedahohiv Ukrainy ta z Ukrainy v sviti. 1850-1950* [Dictionary of artists-pedagogues of Ukraine and from Ukraine in the world]. Lviv: ukainski tekhnolohii.

Одна із бойчукістів. Джерела до біографії Катерини Бородіної

У статті висвітлено подробиці біографії Катерини Бородіної – української художниці, учениці Михайла Бойчука. Рання смерть та пізніше критика творчості мисткині призвели до накопичення численних неточностей та пробілів у її біографії. У дослідженні вдалося з'ясувалося, що Катерина Бородіна походила з дворянської родини, а її батько був відомим інженером-залізничником. Хоча художниця була етнічною росіянкою, під впливом Михайла Бойчука та його творчого кола, художниця почала ідентифікувати себе українкою, що неодноразово зазначала в різноманітних анкетах, а також почала вживати українську мову в побуті. Процитовані в статті архівні матеріали дають додаткову інформацію про

біографію художниці, зокрема, додають нові подробиці про студентські роки та важкий стан здоров'я Катерини Бородіної, що й призвело до її передчасної смерті. Як ілюстрації у статті розміщені дитяче фото художниці, а також два відомі нині малюнки художниці, які намалювала її подруга Оксана Павленко. Незважаючи на те, що Катерина Бородіна була учасницею Венеційської бієнале і її картини були широко представлені на українських виставках кінця 1920-х років, сьогодні в музеях України відомі лише дві роботи художниці. Загалом у статті представлена низка документів, яка не тільки проливає світло на подробиці біографії художниці, наприклад, студентська архівна справа Катерини Бородіної, а й також висвітлює особливості повсякденного життя українських митців 1920-х років. Як додатки подано дев'ять листів Катерини Бородіної до Оксани Павленко та Софії Налепинської-Бойчук, які доповнені коментарями.

Ключові слова: Катерина Бородіна, художниця, Бойчукісти, листи

Taras Samchuk, leading specialist of analytical sector of Ukrainian cultural foundation, Kyiv (Ukraine)

Тарас Самчук, провідний фахівець сектору аналітичної роботи Українського культурного фонду, Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6223-7412>

Received: 09-05-2023

Advance Access Published: December, 2023